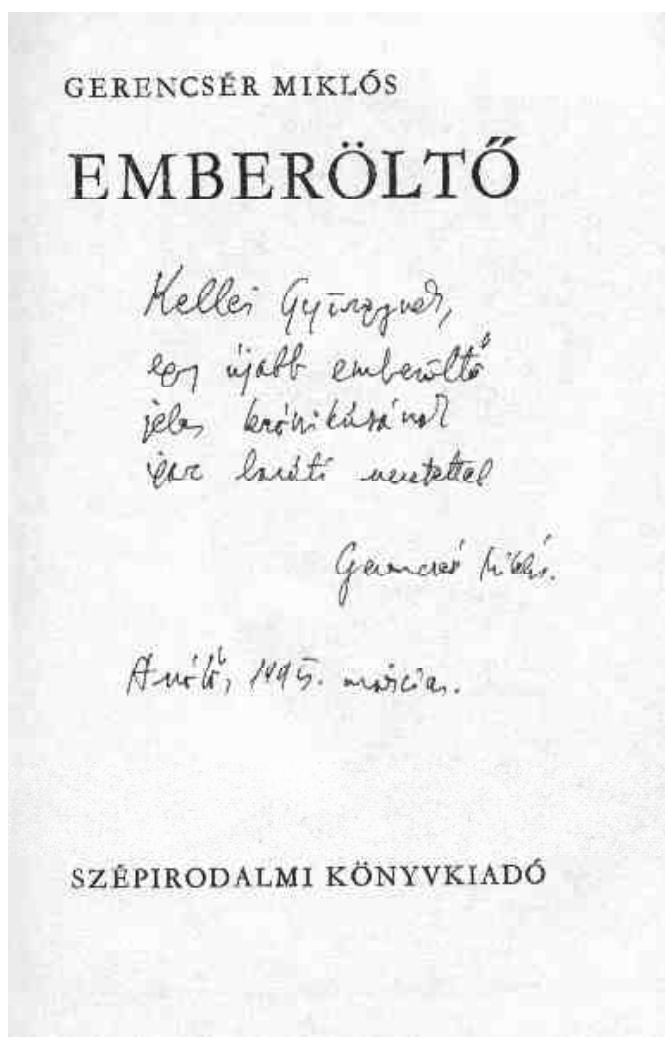

KELLEI GYÖRGY

ÜZENETEK ODAÁTRÓL GERENCSÉR MIKLÓS ÉS SZILÁGYI FERENC

A múlt század nyolcvanas éveinek elején egy baráti házaspár könyvespolcán *Gerencsér Miklós* író (1932–2010) könyveit pillantottam meg. Oknyomozó riportjait ismertem a Népszabadságból, de hogy elbeszéléseket és regényeket is ír, arról szégyenszemre nem tudtam. Barátom ügyvéd édesapjától örökölte a könyveket, aki kedvelte az írot, holott egészen más ideológiai nézeteket vallott. A vonzódás – ezt jóval később állapítottam meg – valószínűleg Gerencsér világos, érthető, ugyanakkor mélységesen lírai stílusában rejlett. Nyilván a képzőművészet is formálta írói eszközeit. Díslettervezést tanult az Iparművészeti Főiskolán.

Később, laza barátságunk éveiben, gyakran meglátogattam aszófői házában. Akkoriban készítette íróportréit, amelyekből 1997-ben kiállítás nyílt az Art East Galériában. (Márai Sándor, *Ko-*

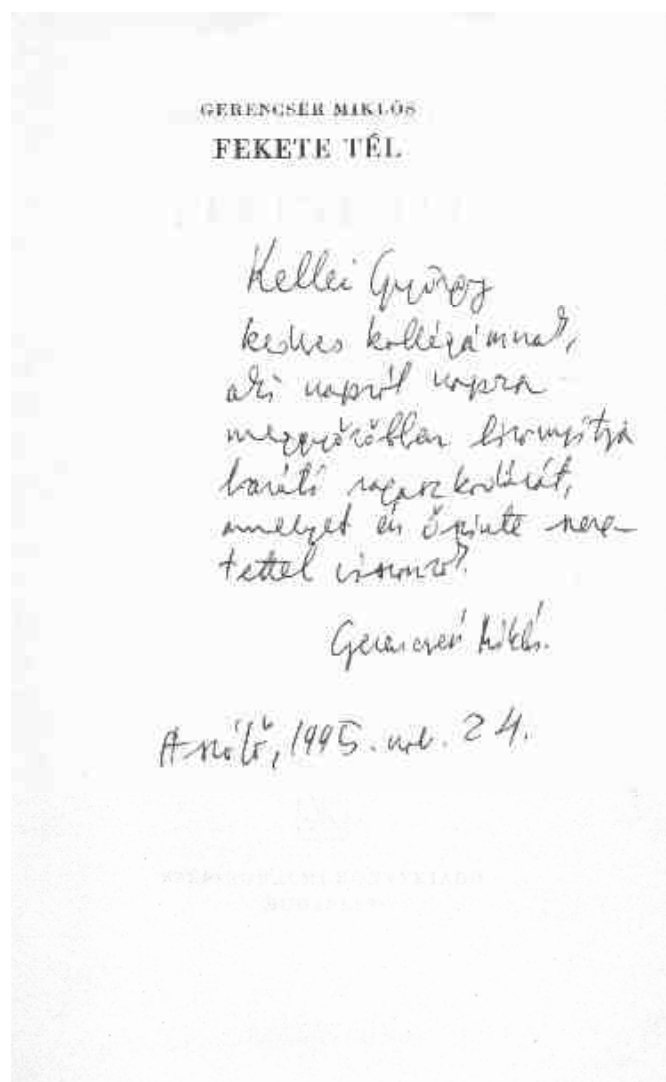
lozsvári Grandpierre Emil és Nagy László portréját nekem ajándékozta.) A kiállítás megnyitására engem kért fel. Az életművéből keresztmetszetet adó tárlatra az aszófői önkormányzat vállalkozott 1999 nyarán. A falu és a környező táj minduntalan megihlette. Tájképei felvidítanak és hitet adnak, mert olyannak láttatja a vidékünket, amilyennek a valóságban szeretnénk: tisztának, rendezettnek, háborítatlannak, kulturáltnak. Győr, a szülőváros külön tablóvá állt össze az említett bemutaton. Rajzain a régi várost láttuk: kanyargó, szűk utcákat, parányi tereket, dohányárudás utcasarkokat, öreg házakat és templomtornyokat

1994 őszén felkerestem Aszófőn. Ötvenhat évesen, József Attila-díjjal és egyéb elismerésekkel a háta mögött, 1988 elején a Népszabadságtól váratlanul nyugdíjba ment. Elhatározásáról a következőket mondta: „Törölmetszett melósszármazék vagyok, tehát a munkásokkal mindig szót értettem. Ezért volt szüksége rám a Népszabadságnak ... Amint a munkásjelleg elszürkült, lassan feleslegesé váltam. Keserű időszak volt, szívrohamot kaptam. A kiutat a karkedvezményes nyugdíjazás jelentette.”

Amikor huszonegy éve személyesen megismerem, csupán négy könyvét őriztem otthonomban: *Messze mindenkitől*, *Így élt Táncsics Mihály*, *Aranyláp*, *Üzenet*. Aztán sorjában megajándékozott a többivel. Dedikációi kis esszék, akkori érzelmeit, hangulatait tükrözik. *Szapudi András* (1939–2001) író, újságíró mellett talán ő az egyetlen, akinek könyvei hiánytalanul sorakoznak a polcomon. Első összezőrdülésünk éppen Szapudi miatt történt. Miklós telefonon csúnyán összeveszett Andrással, ezért arra kért, hogy szakítsam meg vele a barátságot. Erre nem voltam hajlandó, soha senkinek nem segítettem haragudni másokra. Szapudi is győri, a Kisalföld című napilap munkatársa volt, majd 1969 és 1971 között az Ifjúsági Magazinnál dolgozott rovatvezetőként. A magazin főszerkesztői székében 1968-tól 1974-ig Gerencsér Miklós ült. 2007 táján liberális nézeteim miatt Miklós (benne nemzeti indulatok kavargtak) rám is neheztelt. Fokozatosan elmaradoztam, de szavain mostanában eltűnődöm: „Nekem a történelem egy szenvedélyes utazás ... A mai népünk érdeklődése teljesen történelemidegen, az emberek beleragadtak az aktualitásokba, még a közvetlen ősök sorsa sem érdekli

őket. S ezt sugallja minden a tömegkommunikációban, a televízióból szinte tűzoltófecskendővel ömlik ránk a jelentéktelen jelen, a felnagyított semmiségek özöne. Elsekélyesedett, elposványosodott a társadalom nagy részének a szellemi és lelki élete.”

Amikor erre az emlékezésre készültem, belelaptopoztam néhány könyvébe: *A gyűlölet ellenfele, Fekete tél, Idegen feleség, Aradi napló, Mezei műhelyek, Honvágy*. Végül a *Suta szerelmesek* című, 1984-ben kiadott regényét vettem le a polcra, hogy újra elolvassam. A kövek akár „lefelé” is eshetnek, rá a fejemre, de akkor is kimondom: ilyen ragyogóan megírt, az embert és környezetét belülről-kívülről hitelesen ábrázoló művel még álomban sem találkoztam a 21. századi magyar regénytermésben.

A rendszerváltozás után két olyan kötetet is közzétett, amelyekről azt remélte, hogy zajos visszhangot keltenek a hivatalos irodalmi berkek-

ben és az olvasók körében. A *Vörös Könyv 1919* („Garmadába gyűjtötte, időrendbe sorolta, a varratszövegeket írta és a képeket válogatta Gerencsér Miklós”) és az *Abdai talányok* (A Radnóti-mítosz cáfolata) a lakiteleki Antológia Kiadónál jelent meg 1993-ban, illetve 1998-ban. A *Vörös Könyv* a Tanácsköztársaság vaskos krónikája; a Radnóti-kötet pedig a költő mártírhalálának körülményeit igyekszik feltárni: „Egy soha be nem bizonyított állítás megannyi tolakodó hitelesítési kísérlete veszett kárba. Mi több: az idő múlásával a legenda hamissága egyre nyilvánvalóbb. Közvetlen és közvetett bizonyítékok tetszés szerinti hosszú sora omlasszja közönséges hazugságkupaccá...” Az író célja egyértelmű volt: igazságkeresés, amely emberpróbálóbb feladat az igazság megtalálásánál is. Persze nem tudok arról, hogy a kínos dokumentumok és merész feltételezések hatására felhördült volna a Radnóti-kutatók és történészek hada. Olvasói tolongásokról sem hallottam. Gerencsér következtetései látszólag „csendde” porladtak.

Különböző műfajú munkái a *Hullámok vándorai* és az *Aranyszárnyak* című füredi irodalmi antológiákban is megtalálhatók. A város történelme, kultúrája számos témát kínált neki. Lenyűgöző, reformkori miliőbe ágyazott esszét írt *Andrássy Kurta János* Tagore sétányon álló Széchenyi-szobráról: „Ez a füredi Széchenyi nem tesz mást, csak tünődően összefonja karját és lenéz arra, amerre legszélesebb a Balaton. De ha belekerülünk tartásának és tekintetének delejes vonzaskörébe, megszűnik felettünk a gravitáció hatalma; elszakadunk megszokott állapotunktól, a földhözragadságtól, mert magához emel bennünket a mű mágneses ereje.”

Miklós perlekedő, véleményét bátran, időnként tapintatlanul kimondó ember volt. (Egy alkalommal haragjában visszaküldte pályatársa neki dedikált kötetét.) Érces, zengő hangja, szerteágazó műveltsége sokszor rabul ejtett. A hatásvadásztól sem riadt vissza. Amikor Eötvös Károly íróról, a Veszprém megyei könyvtár névadójáról, „a gyűlölet ellenfeléről” tartott előadást, mentegetőzött, hogy otthon felejtette a jegyzeteit. Ezt senki sem hitte el, mert egy órán át mindenki lélegzetvisszafojtva figyelt a szavaira.

2010. május 17-én halt meg Aszófön. Öt nap múlva helyezték örök nyugalomra a falu temetőjében. Domboldalra fekvő sírja a házára néz. Otthon van. Mintha soha el nem ment volna.

A nyelvújító *Kazinczy Ferenc* is szerepelhetne sorozatunkban, hiszen útirajzaiban több helyen említi a települést. Élénk levelezést folytatott a Füreden és Szántódon gazdálkodó *Pálóczi Horváth Ádám* költővel, sőt 1789 őszén meg is látogatta. A kis kitérőt *dr. Szilágyi Ferenc* (1928–2010) irodalomtörténész, egyetemi tanár miatt tettem. Szilágyinak nyaralója volt a városban, és jó barátságot ápolt *Szekér Ernő* (1940–1988) mérnökkel, zongoristával, újságíróval. Ernő „vigyázó szemét” lankadatlanul Füredre „vetette”, és mivel elég sok író és művészt ismert, író-olvasó találkozókat szervezett a Jókai-körben. Szilágyi Ferenc két alkalommal beszélt új könyveiről. És itt jön a képbe Kazinczy. Az irodalomtörténész válogatásában, jegyzeteivel és utószavával 1981 augusztusában jelent meg a „*Jót s jól!*” című Kazin-

czy-breviárium. A kötet írásaiban fel-felbukkan Füred: „Novembernek 2-án már tisztult vala az idő; általeveztünk Tihanyra, néhány magyar verseket mondtunk a Balatonnak, s éjszakára Füredre menénk ... Füredről jövén Tihanynak darabos, éktelen dombok, széles körepedések, két nádas tó, szántóföldek, szőlők tolják magokat a néző elébe, s mindene van, amivel a természet pusztaságát felpiperézni lehetne.” Kazinczy füredi emléktábláját a Ferencsik János Zeneiskola falán Szilágyi avatta fel 1981 szeptemberében.

A professzor az Ázsia-utazó *Kőrösi Csoma Sándorról* sikeres kismonográfiát írt, amelynek második kiadása 1984-ben látott napvilágot. Füreden még abban az évben bemutatták a kötetet, és felavatták az utazó, nyelvtudós mellszobrát a Tagore sétányon.

